

OČEVI NEKAD I DANAS

Ivona Cvrtnjak, stručna prvostupnica predškolskog odgoja
Dječji vrtić „Bubamara“, Kneginec Gornji, Turčin, Hrvatska
Dr. sc. Renata Miljević-Ridički, izv. prof.
Učiteljski fakultet u Zagrebu

Sažetak:

Tema je ovoga rada promjena uloge oca u obitelji u posljednjih nekoliko desetljeća. Pozitivni stavovi modernoga društva o suvremenim očevima i njihovom sve većem sudjelovanju u odgoju svoje djece te istraživanja o ulozi oca u razvoju djeteta ponudili su neka nova spoznaje o važnosti očinske figure u obitelji. Novija istraživanja ukazuju da, naročito kod mladih muškaraca, postoji trend većega uključivanja u život obitelji i bavljenje djecom. Većina mladih muškaraca u svoje životne planove uključuje očinstvo.

U prilogu rada nalaze se rezultati intervjua koji je proveden na uzorku od dvadeseti dvoje djece predškolske dobi koja pohađaju vrtić, a čiji su odgovori analizirani kako bi se utvrdilo je li zaista vidljiv pomak u odnosu na ulogu oca nekad i sad. Dobiveni podatci pokazuju da se očevi uključuju u niz aktivnosti sa svojom djecom.

Možemo zaključiti da se uloga oca mijenja – od tradicionalnoga oca koji se uglavnom brinuo za materijalnu sigurnost obitelji do suvremenoga oca uključenoga u odgoj i brigu o djetetu.

Ključne riječi: otac nekad i danas, uloga oca u odgoju djeteta

Uvod

Većina istraživanja u dječjoj i razvojnoj psihologiji bavi se odnosom između majke djeteta. Sedamdesetih godina prošloga stoljeća psiholozi su počeli obraćati pažnju na proces odnosa koji se razvija između oca i djeteta i načine očeva utjecaja unutar obiteljskoga sustava (Lamb i Lewis, 2004). Jedna od glavnih tema u posljednjih tridesetak godina u istraživanjima dječjega razvoja je „otkriće“ oca (NICHD Early Child Care Research Network, Rockville, Maryland, 2000). Psihoanalitičari također ističu da je očeva uloga u najranijem djetinjstvu zanemarena te da se o ocu ponekad govori kao o „zaboravljenom roditelju“ (Rudan i Nikolić, 1998, 87).

Dakle, na temelju provedenih, odnosno neprovedenih istraživanja na temu očeve uloge u djetetovu razvoju, ne čudi pojava stereotipa da je muškarac nerijetko nezainteresiran za ulogu odgojitelja u svojoj obitelji. Predugo su prevladavale predrasude, stereotipi te različite neistine o muškarcima kao nekompetentnim i nezainteresiranim roditeljima. U prvim mjesecima života veću ulogu ima majka, radi dojenja, ali s vremenom očeva uloga postaje sve veća. Djetetu trebaju i otac i majka, ali i njihov odnos, čija kvaliteta bitno utječe na razvoj i odgoj djeteta. Njihov dobar međusobni odnos i zajednička briga o djetetu olakšavaju formiranje djetetova identiteta i razvoj u cjelini (Raboteg-Šarić, 2001).

OTAC NEKAD I DANAS

Otac je zanemarena tema u razvojnoj psihologiji. Postoji velika mogućnost da su istraživačima promaknuli mnogi očinski utjecaji na razvoj djeteta (Lamb i Lewis, 2004). Ako se i piše o očevu utjecaju na dječji razvoj, tada se puno više govori o tome što se događa kad oca ne-

ma, nego kad je otac prisutan. „Jesu li očevi kojih nema važniji od očeva koji su prisutni?“ pitanje je koje postavlja Pruett (2000) u svojoj knjizi o očevima. U mnogobrojnim priručnicima, videotečajevima, knjigama i seminarima koji se bave odgojem djece, očevi su dugo bili nekako „zaboravljeni“. Prevladao je stav da je otac sekundarna figura u obitelji koja služi kao moralna te financijska podrška majci te da, u skladu s tim, djeca primarnu privrženost mogu razviti (i razvijaju) samo s majkom (Newland i Coyl, 2010). Literatura koja je pružala informacije i izvore znanja o roditeljskoj ulozi bila je namijenjena uglavnom ženama i tome da im se pomogne u stjecanju vještina kojima će postati bolji roditelji. Važnost majke u razvoju djeteta toliko je isticana da je svaki drugi odnos djeteta s odraslima ostao inferioran i neprimjetan. Većina tih priručnika zapravo je dobra ilustracija kako se nekad gledalo na očevu ulogu u odgoju djece te se u njima obrađivalo roditeljstvo kao isključiva dužnost majke. Istraživači, stručnjaci za razvojnu psihologiju, djelomično snose dio odgovornosti zbog ovakvoga stanja stvari. Naime, relativno malo pažnje koju su pridavali očevu ulozi u svojim istraživanjima dovelo je do toga da je figura oca kao roditelja konstantno bila zanemarivana, i u znanstvenim istraživanjima, ali i u svakodnevnoj praksi (Cabrera, Tamis-Le Monda; Bradley, Hoffert i Lamb, 2000, Carpenter, 2002). Ovakav slijed događaja nametnuo je i oblikovao sustav ponašanja i normi po kojima je majka bila zadužena za njegu, skrb i brigu oko djece. Zbog preuveličavanja važnosti majke u dječjem odgoju, nije postojala znatiželja u pogledu istraživanja očeve uloge. Međutim, očinstvo zaslužuje isto toliko pažnje u okviru roditeljstva koliko i majčinstvo. No, i dalje je otvoreno pitanje zašto postoji nedostatak studija o istraživanju očeve uloge u dječjem razvoju.

Tijekom posljednjega stoljeća pojam očinstva jako se promijenio. Klasični stereotip oca bio je autoritarni i nedostupan otac, okosnica obitelji, onaj koji je određivao strukturu, ali nije bio uključen u svakodnevna zbivanja (Carpenter, 2002). Uloga očeva bitno se razlikovala od današnje. U vrijeme kada su nas naši djedovi i očevi odgajali, dobar i brižan otac bio je sinonim za muškarca koji brine za materijalno stanje te financijsku sigurnost svoje obitelji. Patrijarhalan otac uzdržavao je i prehranjivao svoju obitelj, brinuo za moral i ugled obitelji, provodio kućni red i disciplinu. Međutim, često je bio fizički ili emocionalno odsutan. Nekadašnjega oca – glavu obitelji, nepristupačnoga i krutoga danas bismo mogli nazvati emocionalno hladnim i nedostupnim. Krajem 20. stoljeća, prihvatljiva očinska figura je liberalnija, fleksibilnija, toplija, mekša (Carpenter, 2002).

Međutim, očevi i dalje ne dobivaju dovoljno podrške i ohrabrenja kako bi se što bolje posvetili roditeljskoj ulozi. Srećom, sve više očeva nezadovoljno je ovakvim stanjem i nastoje unaprijediti današnje očinstvo. Pomak nabolje vidljiv je u posljednjih tridesetak godina. Istraživanja od 1970-ih naovamo pokazuju da otac može imati vrlo veliku ulogu, od ranoga djetinjstva do adolescencije, u odgoju i obrazovanju svog djeteta. Vjerovanja očeva značajno utječu na njihovo bavljenje djecom (bez obzira na zauzetost poslom, nedostatak vremena i sl.). Na očevu uključenost utječu i sociodemografske i obiteljske varijable: obrazovanje, dob oca, dob majke, struktura obitelji, profesionalni položaj jednoga i drugoga roditelja, majčini stavovi i vjerovanje o očinstvu, bračni odnosi, biološki odnos oca s djetetom, izvanobiteljska podrška i sl. (Newland, Coyl i Freeman, 2008).

Dakle, današnji očevi pokazuju bitne razlike u odnosu na svoje prethodnike. Novija istraživanja ukazuju da naročito kod mladih muškaraca, postoji trend većega uključivanja u život obitelji i bavljenje djecom. Oni više drže do očinstva no prijašnje generacije (Barker, 2008). Nekadašnja očeva uloga odmaknula se od tradicionalne uloge hranitelja i onoga koji disciplinira djecu (Newland i sur., 2008). Krajem dvadesetoga stoljeća i u medijima se više prikazuje slika oca koji je puno liberalniji i nježniji od svojih prethodnika. Pahić i Miljević-Ričićki (2014) provele su istraživanje kojem je cilj bio ispitati je li u proteklih 20 godina došlo do promjene načina prikazivanja majki i očeva u hrvatskom tisku. Rezultati pokazuju da se očevi u 2011. godini u hrvatskom tisku spominju češće nego prije 20 godina i da postoji tendencija češćega prikazivanja očeva kao skrbnika djece. Ipak, u oba se perioda u svim analiziranim publikacijama češće spominju majke nego očevi.

OČEVI I NJEGA DJETETA

Činjenica je da su majke tijekom povijesti obavljale najveći dio njege (ponekad i svu njegu) djeteta, što vrijedi i danas za većinu društvenih zajednica u svijetu. Međutim, očevima je dodijeljena neznatno mala, pa čak i bezvrijedna uloga, u njezi i skrbi vlastite djece. Ipak, pogrešno je mišljenje da postoji biološka predodređenost žene da jedino ona kao majka svoje djece može primjerenom brinuti o rastu i razvoju svojih potomaka. Sljedeća znanstvena istraživanja potkrepljuju ovu tvrdnju: značajni su nalazi ispitivanja koji govore da muškarci isto kao i žene razlikuju različite vrste plača kod beba i da plač pravilno tumače, pridajući mu odgovarajuću poruku. Majke nisu, dakle, predodređene da bolje i primjerenije reagiraju na djetetove signale (Frodi, Lamb i sur. 1978, prema Kapor-Stanulović, 1985). Ispitivanja također pokazuju kako su očevi podjednako uspješni u nizu aktivnosti vezanih za brigu i njegu djece, kao što su hranjenje, povijanje te da vrlo uspješno i spremno prepoznaju i reagiraju na mnoge djetetove neverbalne signale i poruke, odnosno mogu biti i jesu kompetentni roditelji (Parke, 1976, prema Kapor-Stanulović, 1985). Dakle, ne postoji „majčinski instinkt“ s kojim se žene navodno rađaju. Takav „instinkt“ stječe se iskustvom u roditeljskom poslu, majčinstvu. Upravo u tom „poslu“ i očevi će steći svoj „očinski instinkt“. Potrebno je odvojiti vrijeme za svoje dijete. Kvalitetno zajedničko provođenje vremena povezuje oca i dijete (Cuidon i Cuidon, 2001).

Djetetu su važni i otac i majka. Mnoge žene složile bi se s tvrdnjom da nitko ne brani muškarcima da preuzmu njegu i brigu oko vlastitog djeteta. Međutim, kad se očevi i prihvate toga posla, neke žene, odnosno majke, smatraju da nisu dovoljno sposobni i kompetentni njegovati dijete te da su uzeli „prevelik zalogaj“. Istraživanje Barkera (2008) pokazalo je da neformalne mreže koje majke stvaraju s drugim majkama radi praktične pomoći, prijevoza, međusobnoga informiranja itd., ponekad i nehotice isključuju očeve, ili neki očevi u tim mrežama majki nalaze opravdanje za svoje neuključivanje. Očevo uključivanje može otežati i obiteljska struktura: očeva odsutnost ili nepoznavanje oca, krhka obiteljska struktura, sukobi roditelja nakon razvoda, otežani dogovori oko posjeta djetetu. Ipak, novija istraživanja pokazuju da je u situacijama kad otac ne živi s djetetom, viđanje očeva i djece češće nego što je opažano u prijašnjim istraživanjima. To je naročito moguće ako nema sukoba s majkom djeteta (Newland i sur., 2008). Dakle, s jedne strane muškarcima je dopušteno sudjelovati u njezi svog djeteta, a s druge strane im se govori da ne obavljaju kvalitetno svoju ulogu ili da to nije njihov posao. Prihvaćanjem linije manjega otpora očevi se udaljavaju od neposrednoga kontakta s djetetom te nisu svjesni koliko to može osiromašiti njihov emocionalni život. Na roditeljske uloge utječe odnos muškarca i žene koji je danas drugačiji nego prije. Uloge muškarca i žene su se izjednačile (Castelain-Meunier, 2002).

U emancipiranim obiteljima ne vlada patrijarhat ili matrijarhat već u takvim obiteljima dijete njeguju i otac i majka. Majke više njeguju, a očevi daju prednost fizičkim aktivnostima, pokretu, igri (Martin i Colbert, 1997). Takva obitelj zasniva se na međusobnom kvalitetnom nadopunjavanju oca i majke.

OČEVA ULOGA U ODGOJU DJETETA

OČEVA PRISUTNOST:

Postoji nekoliko dimenzija očinske uključenosti (Lamb, 2004). Najčešće spominjana dimenzija je odgovornost, jer je vezana uz financijsku podršku, koja ima veću težinu kod razdvojenih roditelja. U našim istraživanjima često se spominje pitanje (ne)plaćanja alimentacije. Dostupnost, tj prisutnost oca u djetetovom životu također je vrlo važna dimenzija očinstva, kao i direktna uključenost u njegu i odgoj djeteta.

Prisutnost i uključenost oca pospješuje mentalno zdravlje i intelektualan napredak djeteta, kao i emocionalni i socijalni dječji razvoj. U srednjem djetinjstvu očevi značajno utječu

na dječju školsku uspješnost, a u adolescenciji na prikladno ponašanje i emocionalnu stabilnost (Cabrera i sur. 2000). Kroz analizu brojnih znanstvenih studija utvrđeno je da su očevi skloniji igri sa djetetom (više i češće se igraju sa djecom), dok su majke aktivnije u hranjenju i njezi djeteta. Očev stil igranja sa djecom bitno se razlikuje od majčinog. U interakciji i igri sa svojom djecom očevi su taktilno aktivniji od majki te iz tog razloga više dodiruju dijete, lupkaju ga, nose, bacaju u vis ... Igra oca s djetetom započinje naglo, ali isto tako naglo se i prekida. U vizualnom kontaktu s bebama, očevi prave više malih, oštih pokreta, dok su majke nježnije i njihovi pokreti više ritmični (Papalia i Olds, 1992). Majke su umirujuće, koriste utješne ritmove, a očevi prirodno uzbuđuju (Brazelton i Sparrow, 2005). Majke su redovito verbalno aktivnije u interakciji sa djecom. Iskustvo djeteta s ocem pozitivno utječe na djetetov intelektualni razvoj (Brott, 1998). U svakom slučaju, doprinos oca na razvoj djeteta je veoma bitan. Otac djeluje na svojstven i jedinstven način te njegov odnos prema djetetu zaslužuje mnogo više pažnje nego što je do sada dobivao. „U gotovo svim svojim interakcijama s djecom očevi postupaju ponešto drukčije od majki. Ono što čine očevi – njihov osobit roditeljski stil – ne samo da u velikoj mjeri nadopunjava majčine postupke, nego je i po svim pokazateljima samo po sebi važno za optimalan odgoj djece.“ (David Popenoe, u Brott, 1998., 7 str.).

Indirektni utjecaji oca na razvoj djeteta mogu biti pozitivni i negativni. Indirektna briga odnosi se na odgovornost oca, tj. na ono što otac čini za dijete, a ne s djetetom, kao što su to dogovori o liječničkim pregledima, čuvanju djece te nabavci stvari za dijete, organiziranje druženja s vršnjacima i sl. (Pleck i Masciadrelli, 2004). Odgovorni otac je također emocionalna podrška majci u prenatalnom razvoju.

OČEVA ODSUTNOST:

Očeva odsutnost ili neprimjerenost u izvršavanju roditeljske uloge te očeva emocionalna distanciranost često mogu rezultirati poremećajima na emocionalnom funkcioniranju ili razvoju djeteta, rizičnim ponašanjem i slabijim školskim uspjehom. Kod dječaka se još mogu primijetiti problemi vezani uz stvaranje spolnog identiteta, psihosocijalnu prilagodbu i samokontrolu. Međutim, postoje individualne razlike među djecom. Istraživanja su pokazala da očeva odsutnost uzrokuje različite posljedice s obzirom na spol djeteta. Dječaci koji su odrasli bez prisustva oca skloniji su nedruštenosti, agresivnosti ili pretjeranoj feminizaciji ponašanja i stavova, a djevojčice u određenoj fazi svoga života teže uspostavljaju odgovarajuće kontakte i veze sa muškarcima. Iako i djevojčice pate zbog očeve odsutnosti, promjene primijećene kod djevojčica manje su dramatične i trajne nego kod dječaka (Cabrera i sur. 2000).

BUDUĆNOST OČINSTVA

Pavao Brajša u svojoj knjizi „Očevi gdje ste?“ 1995. godine navodi kao fenomen „oca budućnosti“. Prema navedenom autoru, „otac budućnosti“ izgleda ovako:

„Otac budućnosti je ponajprije ravnopravni roditeljski partner majke.“ (Brajša, 1995, 131). Otac sudjeluje u svim fazama roditeljstva kao ravnopravni sudionik te sa ženom dijeli brige, čari te blagodati roditeljstva. Naime, „otac budućnosti“ zajedno sa ženom planira začecje i rođenje svoga budućega djeteta. Takav otac prati razvoj svoga djeteta od samoga začeca pa sve do poroda. Prisutan je prilikom rođenja vlastitoga djeteta te zajedno sa ženom njeguje dijete. Ne dopušta da majka i dijete uđu u neraskidivu simbiotsku vezu, već zajedno s majkom i djetetom čini emocionalno čvrst tim. Dakle, takav „otac budućnosti“ zajedno s majkom sudjeluje u ravnopravnom roditeljstvu.

„Otac budućnosti“ ne podliježe zabludama o „muško-ženskim“ poslovima. Zajedno s majkom svoga djeteta naizmjenično obavlja roditeljske funkcije bez obzira smatraju li se one isključivo „majčinskim“ ili „očinskim“. Takav je otac cjelovit roditelj koji zajedno sa ženom sudjeluje u svim aspektima djetetovog razvoja, bez obzira je li riječ o muškom ili ženskom djetetu. „Otac budućnosti“ ne prepušta svoju roditeljsku ulogu majčinstvu jer je svjestan činjenice da je jednako važan i ravnopravan roditelj kao i majka djeteta. On ne služi samo kao ekonomska i društvena sigurnost svojoj obitelji već zajedno s majkom čini snažnu zajednicu

koja se trudi i pomaže djetetu da se razvije u zdravo i potpuno ljudsko biće. To je otac koji svjesno preuzima očinstvo kao svoju obvezu u kojoj sudjeluje od početka do kraja. On je ravnopravan i odgovoran otac koji sudjeluje u cjelokupnom razvoju svog djeteta. Takav otac nije samo materijalni uzdržavatelj svoj obitelji. S ponosom preuzima svoju roditeljsku ulogu i spreman je na potpuno roditeljstvo.

Možemo li danas, 20 godina kasnije (nakon objavljene Brajšine knjige), reći da je otac budućnosti ovdje? Podatci objavljeni zadnjih desetak godina upućuju na potvrđan odgovor.

Tako, npr. Richard Bowlby modificira spoznaje o privrženosti svoga poznatoga oca Johna Bowlbyja (koji u prvi plan stavlja primarnu povezanost djeteta s majkom) i tvrdi da postoji dvojna primarna privrženost i da je očeva ljubav važna jednako kao i majčina.

Richard Bowlby ističe da uloge oca i majke nisu jednake, ali oboje utječu na djetetov razvoj, majka više kao sigurna baza i njegovateljica, a otac pretežno kao onaj koji potiče na igru i istraživanje. Te uloge nisu strogo podijeljene i otac će u nekim situacijama biti sigurna baza i njegovatelj, a majka poticati na igru i istraživanje. Češće očevu sudjelovanje kroz igru, hrabrenje i razgovor olakšavaju djetetovu prilagodbu i životno zadovoljstvo tijekom cijeloga života, bolja je socijalna kompetencija i unutarnji lokus kontrole (Newland i Coyl, 2010).

Istraživanje planova o potomstvu provedeno 2010. godine u Australiji na uzorku od 399 muškaraca u dobi od 18-25 godina, studenata, pokazalo je da čak njih 96% želi imati djecu, a samo 4% to ne planira u budućnosti (Thompson i Lee, 2011). Neki od navedenih razloga za očinstvo jesu: želim podijeliti svoje znanje, odgajanje djeteta ispunjava, želim djetetu dati ljubav, dijete čini obitelj, zabavno je imati dijete u kući, dobro je za odnos s partnericom.

METODA

Prikupljene su izjave djece predškolske dobi o tome što rade s ocem, a što s majkom.

U intervjuu je sudjelovalo dvadeset dvoje djece, 11 dječaka i 11 djevojčica, u dobi od 4 do 6.5 godina, dječjeg vrtića iz okolice Varaždina. Intervju se sastoji od svega dva pitanja: „Što radiš s mamom?“ i „Što radiš s tatom?“. Razgovor s djecom vodio se u odvojenoj prostoriji u vrtiću kako ne bi došlo do ponavljanja istih odgovora. Svako je dijete otvoreno i bez imalo ustručavanja odgovaralo na postavljena pitanja. Vrijeme trajanja razgovora za svako dijete bilo je neograničeno. Međutim, neometan i ugodan razgovor sa svakim djetetom posebno trajao je u prosjeku 5-10 minuta. Sve razgovore obavila je ista ispitivačica, jedna od autorica ovog članka. U prilogu rada nalaze se primjeri dječjih odgovora (Prilog broj 1).

REZULTATI I RASPRAVA

Na pitanje „Što radiš s mamom?“, djeca odgovaraju (poredano po čestini):

1. sudjelovanje/pomaganje u kućanskim poslovima
2. igranje igara poput „Čovječe ne ljuti se“
3. zajednička šetnja
4. igre u parku
5. kupovina
6. rituali prije spavanja (čitanje priče, CD i sl.)
7. igranje igračkama (lutke, kocke, puzzle i sl.)
8. gledanje crtanih filmova
9. vožnja u vrtić, grad i sl.
10. učenje slova, pisanje, engleski jezik

11. razgovor
12. zajedničke posjete
13. plivanje
14. sadenje cvijeća
15. igra „skrivača“ i „lovača“
16. maženje
17. škakljanje.

Na pitanje „Što radiš s tatom?“, djeca odgovaraju (poredano po čestini):

1. pomažem u radovima na dvorištu/popravcima
2. igrice na računalu
3. zajednička šetnja
4. odlazak u grad
5. igre igračkama i igre uloga
6. kupovina
7. gledanje crtanih filmova
8. rituali prije spavanja
9. zadatci za pripremu za školu
10. škakljanje
11. vožnja biciklom
12. igre poput „Crni Petar“, „Uno“, „Bela“
13. vožnja u autu
14. igre na igralištu (nogomet)
15. sviranje
16. izrada poklona za mamu
17. gledanje utakmice
18. crtanje
19. posjete susjedima.

Djeca više vremena provode sa svojim majkama, no očevi postaju aktivniji i sve više vremena posvećuju druženju i aktivnostima sa svojim mališanima. Prema istraživanju Štironja Borić, Rošić, Sedmak, Šepčević i Keresteš (2011) majke predškolske djece provode više vremena s djecom, u prosjeku 12 sati tjedno više nego očevi. Očevi provode više vremena na poslu nego majke te osjećaju jači sukob radne s roditeljskom ulogom (Štironja i sur., 2011). Na temelju dječjih odgovora iz postavljenoga upitnika vidljivo je da se najveći dio vremena, koje provode u zajedničkim aktivnostima s majkom, odnosi na boravak u kući i dječje pomaganje u kućanskim poslovima (djeca pomažu majci u čišćenju kuće, pospremanju igraćaka, kuhanju ručka, usisavanju, pri sadnji cvijeća ...). Najčešća aktivnost s očevima je sudjelovanje u radovima na dvorištu i raznim popravcima. I očevi i majke se igraju s djecom, ali su igre različite. Dok su majke aktivnije u igrama s pravilima kao što su „Čovječe ne ljuti se“, „Memory“, „Monopoly“ ili u tradicionalnim igrama poput „skrivača“ i „lovača“, očevi više vole igre na računalu i igre kartama. Očevi su dinamičniji i fizički uključeni u igranje s djecom nego majke. Tako ih sve više viđamo kako sa svojom djecom igraju igre na igralištu poput nogometa ili u bezbrižnom druženju sa svojom djecom (nose djecu na ramenima, zajedno se voze biciklima, idu skupa u grad ...). Čini se da i djeca i očevi uživaju u taktilnim i osjetilnim aspektima fizičke interakcije. Često očevi iniciraju kreativne aktivnosti u kojima djeca pronalaze zadovoljstvo – „Kad je bio mamin rođendan, tata mi je dao da mu pomognem rezati srce od stiropora koje smo poslije poklonili mami.“, „Kad sviramo, onda zajedno i pjevamo. Tata i ja se ponekad igramo s raznim bočicama i onda od njih radimo instrumente ili proizvodimo različite zvukove.“. Dakle, majke se češće bave djecom u igri i učenju uz posredovanje igraćaka (igra lutkama, lego-kockama, slaganje puzzla ...) dok očevi imaju tendenciju podučavati djecu kroz svakodnevne životne aktivnosti (to se uglavnom odnosi na fizičke poslove u kojima djeca veoma vole pomagati svojim očevima – djeca pomažu očevima u košnji tratine, asistiraju im

tijekom vanjskih aktivnosti na dvorištu kao što su popravak različitih stvari („Kad je jedanput pukla cijev, ja sam tati davao stvari dok smo popravljali cijev.“) ili izgradnja nekog objekta („Kad je tata radio kućicu za pse, ja sam mu pomogla nositi cigle i kutije.“, „Ja tati nosim drva i daske kad on gradi kućicu, a kad pili onda mu držim drva. Dajem mu čavle i čekić kad nešto radi u dvorištu.“). Što se tiče dnevnih aktivnosti provedenih izvan kuće, može se reći da očevi i majke podjednako sudjeluju u aktivnostima na otvorenom (idu s djecom u šetnju, na sladoled u grad, u kupovinu, igru u park ili pak k susjedima na druženje). Međutim, važno je napomenuti da je ovo ispitivanje provedeno na malom uzorku te u malom mjestu u okolici Varaždina, što ograničuje mogućnost generalizacije podataka.

Premda su i u suvremenim obiteljima majke odgovornije od očeva za odgoj djece (Lacković-Grgin, 2011), suvremeni očevi provode više kvalitetnoga vremena sa svojom djecom, pokazuju da u svoju djecu imaju povjerenja i da ih prihvaćaju te pokazuju osjećaje i ljubav prema djeci. Važno je naglasiti da se polako, ali sigurno, odmičemo od nezahvalne uloge oca, kao emocionalno odsutnoga roditelja te isključivoga financijskoga skrbnika svoje obitelji, koja je kao stereotip predugo prevladavala u našem društvu. Osobe koje se profesionalno bave brigom za djecu također mogu svojim stavovima i ponašanjem utjecati na percepciju očeva o njihovoj ulozi u obitelji (Carpenter, 2002).

ZAKLJUČAK

Očeva se uloga promijenila: od oca koji se uglavnom brine za materijalnu sigurnost obitelji, do suvremenoga uključenog oca, suroditelja (Cabrera i sur. 2000). Naše ispitivanje pokazuje da i očevi i majke sudjeluju u različitim aktivnostima svoje djece, ali se te aktivnosti razlikuju po dinamici i mjestu događanja, što možemo objasniti teorijom o dvojnjoj privrženosti R. Bowlbya (Newland i Coyle, 2010).

LITERATURA

- Barker, J. (2008). Man and motors? Fathers' involvement in children's travel. *Early Child Development and Care*, 178, 853-866.
- Brajša, P. (1995). Očevi gdje ste?. *Zagreb: Školske novine*.
- Brazelton, T. B. i Sparrow, J. D. (2005). Vaše dijete od treće godine do škole. *Zagreb: Mozaik knjiga*.
- Brott, A. (1998). Kako biti tata - priručnik za roditelje. *Zagreb: Mozaik knjiga*.
- Cabrera, N. J., Tamis-LeMonda, C. S., Bradley, R. H., Hofferth, S. I Lamb, M. E. (2000). *Fatherhood in the Twenty-First Century*. *Child Development*, 71, 127-136.
- Carpenter, B. (2002) *Inside the Portrait of the Family*. *Early Child Development and Care*, 172 (2) 195-202.
- Castelain_Meunier, C. (2002.) *The Place of Fatherhood and the Parental Role: Tensions, Ambivalence and Contradictions*. *Current Sociology*, 50 (2) 185-201.
- Cuidon, S. i Cuidon, J. (2001). Izgrađivati dijete – ljubavlju i povjerenjem. *Čakovec: Zrinski, d.d.*
- Kapor-Stanulović, N. (1985). Psihologija roditeljstva. *Beograd: Nolit*.
- Lacković-Grgin, K. (2011). *Doživljaj i praksa roditeljstva u različitim životnim razdobljima*. *Društvena istraživanja*, 20, 4, 1063-1083.
- Lamb, M. E. (Ed.) (2004). *The Role of the Father in Child Development*. *Hoboken, New Jersey: John Wiley & Sons. Inc.*
- Lamb, M. E. & Lewis, C. (2004). *The Development and Significance of Father-Child Relationships in Two-Parent Families*. U Michael E. Lamb (ur.) *The Role of the Father in Child Development*, *Hoboken, New Jersey: John Wiley & Sons. Inc.*
- Martin, C. A. & Colbert, K. K. (1997). *Parenting – A Life Span Perspective*. *New York: The McGraw-Hill Companies, Inc.*

- Newland, L. A., Coyl, D. C. & Freeman, H. (2008). Predicting preschoolers' attachment security from fathers' involvement, internal working models, and use of social support. *Early Child Development and Care*, 178, pp. 785-801.
- Newland, L. A. & Coyl, D. C. (2010). Fathers' role as an attachment figures: an interview with Sir Richard Bowlby. *Early Child Development and Care*, 180:1-2, 25-32.
- NICHD Early Child Care Research Network, Rockville, Maryland (2000). Factors Associated With Fathers' Caregiving Activities and Sensitivity With Young Children. *Journal of Family Psychology*, 14, pp 200-219.
- Pahić, T., Miljević-Ridički, R. (2014). The Portrait of Mothers and Fathers in Croatian Daily Newspapers and in Magazine for Parents: Today and Twenty Years Ago. *Croatian Journal of Education*, 16, 2, 93-107.
- Papalia, D. E. & Olds, S. W. (1992). *Human Development*. New York: Mc.Graw-Hill.
- Pruett, K. D. (2000). *Fatherhood*. New York: Broadway Books.
- Raboteg-Šarić, Z. (2001). Komunikacija između djece i roditelja. *Hrvatska obitelj na prekretnici / Balaban, Stjepan (ur.). Zagreb: Centar za promicanje socijalnog nauka Crkve; Glas Koncila*, 221-253.
- Rudan, V. & Nikolić, S. (1998). Otac u muškom razvoju. *Socijalna psihijatrija*, 26, 87-94.
- Štironja Borić, A., Roščić, S., Sedmak, M., Šepčević, A. & Keresteš, G. (2011). Socijalno-kontekstualne odrednice roditeljskog ponašanja očeva i majki predškolske djece. *Croatian Journal of Education*, 13 (3), 25-55.
- Thompson, R., & Lee, C. (2011). Fertile imagination: young man's reproductive attitudes and preferences. *Journal of Reproductive and Infant Psychology*, 29 (1), 43-55.

Prilog br. 1 Primjeri dječjih odgovora na pitanja: „Što radiš s mamom?“ i „Što radiš s tatom?“

ŠTO RADIŠ S MAMOM?

- Pomažem joj u kuhinji kad guli, a ponekad i peremo suđe zajedno. Igramo „Čovječe ne ljuti se“, a kad idemo u park onda se ljuljamo na ljuljačkama. (Karlo, 5)*
- Kad mama kuha onda joj ja pomažem. Kuhamo rižu, juhu, rezance... Pomažem joj kad pegla i kad posprema po kući. Često s mamom idem u šetnju i na bazene, a idemo i u Billu. (Ivona, 5,5)*
- Pomažem mami kad posprema i čisti po kući, igramo se „Čovječe ne ljuti se“, gledamo crtiće zajedno, a kad idemo u park ona me podigne i stavi na tobogan pa se ja sam spuštam. (Vili, 6)*
- Igramo se „Memory“, a ponekad se igramo sa Barbi kartama. Mama mi zada zadatke u vježbenici pa kasnije provjerava da li sam dobro riješila. Često mama i ja gledamo crtiće zajedno. Sa mamom idem u dućan, u park, u šetnju. (Anja, 5,5)*
- Pomažem joj kad radimo kremšnite i slažemo meso. Mama i ja igramo „Monopoly“ i ponekad je ja pobijedim. Kad idem spavati, mama mi čita priče za laku noć. Ja mami berem cvijeće kad idemo u šetnju. (Ema, 5)*
- Zajedno jedemo i igramo „Monopoly“, a kad je mama bolesna ja joj dajem vodu. Ja pospremam suđe kad ga mama opere, a jedanput smo brisali suđe zajedno. Kad idemo u dućan, mama mi nešto kupi. Mama i ja se ponekad škakljamo, a kad idem spavati, mama me pokrije i da mi pusu za laku noć. (David, 6)*
- Igramo se zajedno sa kockicama i s barbikama, a ponekad joj pomažem nositi rublje. Često kuhamo zajedno. S mamom idem u šetnju. (Nika, 6)*
- Pomažem joj nositi stvari kad se vratimo iz dućana. Kad idemo u grad, kupimo igračke i kekse. Volim se sa mamom igrati „Kružiće“. Kad smo bili na moru, mama i ja smo zajedno plivali i lovili ribice. Sa mamom ponekad idem u šetnju. (Karlo, 5)*
- Mama i ja gledamo crtiće, crtamo, igramo se sa životinjama i lutkama, slažemo puzzle, pečemo kolače zajedno, gledamo slikovnice, zalijevamo cvijeće, pričamo priče. Ponekad mi mama zadaje zadatke u vježbenici, a kasnije provjerava da li sam dobro napisala. Volim sa mamom ići u šetnju. (Stefani, 6)*

Igramo se s igračkama, „Čovječe ne ljuti se“ i skrivača, a gledamo i crtiće zajedno. Ja mami pomažem peglati odjeću. Kad je Božić, mama i ja kitimo bor. Kad idem spavati, mama spava sa mnom, a prije spavanja pusti mi CD na kojem je priča o Pepeljugi. Mama i ja pišemo zajedno Zubić vili svoje želje. (Sonja, 5,5)

S mamom se igram „Čovječe ne ljuti se“. Pomažem joj kad nešto radi u vrtu, a jednom smo slagali kućice od drva. Mami pomažem pospremati igračke, a kad ona kuha ručak ja miješam hranu u loncu. Mama i ja često idemo u park. (Petar, 6,5)

Kupamo se zajedno, gledamo crtiće i igramo se barbikama i lutkicama. Kad mama sadi cvijeće u vrtu, ja joj pomažem. Mama me vozi u vrtić, a često vozi i kad idemo u grad ili na igralište. (Maja, 5)

Mama i ja sadimo zajedno cvijeće, čistimo ormare, usisavamo. Igramo se „lovača“ i „skrivača“. S mamom idem u šetnju, park ili k susjedima. (Luka, 6)

Volim se maziti sa mamom. Ponekad mama i ja idemo u grad, u dućan ili u šetnju. (Lorena, 6)
Mama i ja pišemo slova, igramo se „Čovječe ne ljuti se“, a ponekad joj pomažem slagati kolače, pospremati igračke, slagati krevet i usisavati. (Doria, 6)

S mamom puno razgovaram, igramo se s kockicama, a i čitamo knjige. Mama i ja ponekad čistimo po kući, a znamo ići i u grad, šetnju ili k susjedima. (Domagoj, 5)

S mamom se igram skrivača i gledamo crtiće. Mama i ja često spavamo zajedno u krevetu, a prije spavanja mama mi da pusu za laku noć. Volim s mamom ići u dućane i u grad jer onda idemo na sladoled. (Lana, 5,5)

Igramo se zajedno, slažemo slagalice i puzzle, zbrajamo brojke u vježbenici, crtamo i bojimo bojanku. Pomažem joj u slaganju kreveta, kad pere odjeću, kuha ručak i kad čisti i posprema po kući. Mama i ja ponekad idemo u grad i šećemo zajedno. Sviđa mi se kad mi se čita priče za laku noć. (Ena, 6)

Pomažem mami kad slaže meso, a ona meni pomaže kad imam zadaću iz engleskog. Ponekad s mamom idem u šetnju. (Antonela, 5)

ŠTO RADIŠ S TATOM?

S tatom igram igrice na računalu. Nekad sviramo zajedno na gitari, a ponekad idemo zajedno u grad. (Karlo, 5)

Kad je tata radio kućicu za pse, ja sam mu pomogla nositi cigle i kutije. Tata i ja ponekad znamo kositi travu zajedno. Često se igramo na računalu. (Ivona, 5,5)

Ponekad idem s tatom u dućan i onda mi tata dopusti da guram kolica. Kad je tata doma, igramo igrice na računalu, a ponekad gledamo crtiće. (Nili, 6)

S tatom ležim u krevetu i gledamo televiziju, a ponekad se igramo „Crnog Petra“. (Anja, 5,5)

Vozimo se u autu, a kad se vratimo doma zajedno zatvaramo garažu. Kad je jedanput pukla cijev, ja sam tati davao stvari dok smo popravljali cijev. Ponekad kartamo „Uno“, a tata me zna gledati kad se vozim na biciklu. On me naučio voziti bicikl. (Nino, 6)

Ja tati pomažem nositi laptop u auto, a ponekad se igramo na njemu. Znamo se igrati i „Mau-Mau“, a često tati nešto nacrtam. Mene tata vozi u vrtić, a jedanput smo išli u kazalište i baš mi je bilo lijepo. (Ema, 5)

Tata i ja se igramo na računalu, a često slušamo i muziku na računalu. Volim kad se tata i ja vozimo biciklima. Jedanput sam tati pomogao obojiti stan. Kad je bio mamin rođendan, tata mi je dao da mu pomognem rezati srce od stiropora koje smo poslije poklonili mami. Prije spavanja, tata mi dođe u sobu, spusti rolete i ugasi svjetlo. (David, 6)

Tata i ja se igramo s plišananim životinjama, gledamo televiziju i kartamo «Belu». S tatom idem k susjedima pa se onda tamo igram. (Nika, 6)

Mene tata nosi na ramenima, a meni se to jako sviđa. Tata i ja se volimo igrati „Operacije“, igramo „Playstation“, a slažemo i puzzle. Tata i ja gledamo i crtiće. Kad idemo na Špancirfest, tata mi kupi bombone. (Karlo, 5)

Tata i ja se družimo vani kad je lijepo vrijeme. Onda se igramo. Pomažem mu kad nešto radi, a ponekad idemo u šetnju. Tata mi isto zadaje zadatke, koje ja rješavam, za školu. (Stefani, 6)
Pomažem mu nositi drva kad nešto radi. Mene tata vozi u vrtić. Ponekad znamo ići u dućan, a nekad smo išli i na tržnicu. (Mišel, 6)

Tati pomažem čistiti stakla u zimskom vrtu. S tatom volim igrati badminton i nogomet. Tata i ja ponekad idemo u šetnju, a ponekad se zajedno vozimo biciklima. (Sonja, 5,5)

Tata i ja igramo nogomet, „Čovječe ne ljuti se“, a igramo se i sa vojnicima. Tata i ja u podrumu slažemo klupice. Ponekad s tatom idem u grad i u park, a najviše volim kad se vozimo biciklima. (Petar, 6,5)

Moj tata vozi kamion pa ga nema puno doma. Kad dođe doma, igramo zajedno „Playstation“, a kad idem spavati, tata me pokrije i zaželi mi laku noć. Bilo mi je lijepo kad smo se tata i ja igrali na moru. (Marin, 6)

S tatom volim svirati harmoniku, trubu i gitaru. Kad sviramo, onda zajedno i pjevamo. Tata i ja se ponekad igramo sa raznim bočicama i onda od njih radimo instrumente ili proizvodimo različite zvukove. Pomažem tati kad gura bačve, a ponekad idem sa njim zajedno na njegov posao. Prije spavanja tata mi čita priče za laku noć. (Luka, 6)

Mazimo se, igramo se s autićima, idemo u šetnju. (Lorena, 6)

Tati pomažem kad slaže kućicu, a često se igramo „Čovječe ne ljuti se“. S tatom idem u dućan, u grad i u šetnju. (Doria, 6)

Tata i ja ležimo u krevetu, šakljamo se i gledamo utakmice. Igramo se na računalu. Volim sa tatom ići u grad i šetnju. (Domagoj, 5)

Idemo zajedno u šetnju, igramo se na igralištu, a ponekad se i šakljamo. (Lana, 5,5)

Tata mi zadaje zadatke u vježbenici, čita mi priče za laku noć i crtamo zajedno. Ponekad idemo i u šetnju. (Ena, 6)

Igramo se zajedno na računalu, a ponekad zajedno kosimo travu. (Borna, 4)

Fathers in the Past and Today

Abstract: This paper deals with the changing role of a father in family life during the several past decades. There are positive attitudes about the modern fathers and their increased involvement in raising their own children in contemporary society. In addition, the research studies on a father's role in child's development have provided some new insights into the importance of a father figure. The results of recent studies show that there is a growing trend of younger men's in particularly greater involvement in family life and taking care of children. A majority of young men includes fatherhood in their life plans. To check whether the notable shift in the father's role between the past and present has happened, we have interviewed 22 kindergarten children. The analysis of the responses has shown the fathers' greater involvement in the activities with their children. This indicates that the father's role is changing – from the traditional “bread and butter” provider to the modern father involved in the process of upbringing.

Keywords: father in the past and today, father's role in child upbringing

Väter - früher und heute

Zusammenfassung: Das Thema dieser Arbeit ist die Veränderung der Vaterrolle in der Familie in den letzten Jahrzehnten. Die Untersuchungen über die Vaterrolle in der Entwicklung des Kindes, positive Einstellungen der modernen Gesellschaft zu den modernen Vätern und ihrer zunehmenden Teilnahme an der Erziehung der Kinder ergaben neue Erkenntnisse über die Wichtigkeit der Vaterrolle in der Familie. Neuere Untersuchungen weisen darauf hin, dass sich besonders jüngere Männer immer mehr in ihren Familien engagieren. Die meisten jungen Männer sehen die Vaterschaft als einen wichtigen Teil ihrer Lebensplanung an. In der Anlage befinden sich die Ergebnisse der Umfrage, die unter 22 Kindern im Alter von 4 bis 6,5 Jahren durchgeführt wurde. Ihre Antworten wurden analysiert, um festzustellen, ob es tatsächlich sichtbare Veränderungen in der Vaterrolle früher und heute gibt. Die Ergebnisse zeigen, dass sich die Väter an vielen Aktivitäten mit ihren Kindern beteiligen. Wir können konstatieren, dass sich die Vaterrolle verändert – vom traditionellen – vom traditionellen Vater, der sich meistens um materielle Sicherheit der Familie kümmerte, bis zum modernen engagierten Vater.

Schlüsselbegriffe: Väter früher und heute, Vaterrolle in der Kindererziehung